

Marit Bakke og Karen Siune:

Indledning

"... danskere vil kunne modtage 40 TV-programmer ...", "Om få år er hele landet grænseland", "Kommunen må have styr på kabel-TV". Sådanne perspektiver rulles op i aviserne og viser, at mediestrukturen er i opbrud, såvel i Danmark som i en række andre lande. Den teknologiske udvikling har direkte såvel som indirekte skabt en række nye massemedier. Erfaringerne fra rumfart har medført, at der i dag benyttes satellitter til massekommunikation. Dette foregår i USA, men også herhjemme kender vi til satellit-transmissioner, eksempelvis fra de olympiske lege eller fra rumfærgen Columbias opsendelse og landing.

Men satellitterne kan bruges til andet end udveksling af programmer ved særlige lejligheder. De satellitter, der planlægges opsendt i Europa i løbet af 1980'erne, skal sende de faste udbud af radio- og TV-programmer. Det samme gælder for en eventuel nordisk satellit.

Satellit-transmissionen kan betragtes som et middel til at opnå spredning over et større område, men kan også være begrundet med ønsket om at opnå en bedre spredning. Dermed får satellit-transmission konsekvenser for, hvad de enkelte landes seere og lyttere kan modtage, og dermed konsekvenser for det nationale medieforbrug. De centraleuropæiske satellitter er formelt begrundet med ønsket om at opnå bedre spredning, mens den nordiske er begrundet med et ønske om at opnå større spredning, nemlig til flere nordiske lande på samme tid. Men selv hvor formålet alene er bedre spredning, sker der tillige en spredning ud over de nationale grænser.

Kabel-TV kan på samme måde som satellit-TV betragtes som primært et teknisk hjælpemiddel til at forbedre den tekniske kvalitet af transmissionen. Kabel-TV har fået sin opblomstring i USA, som et middel til at bringe flere transmissioner, end det var muligt via luftnettet. I Danmark bruges kabel-TV ligeledes foreløbig til at formidle udsendelser, som folk ikke uden videre kan modtage, men her har der været tale om formidling af udenlandske programmer.

Der har i Danmark været forsøg med lokal radio og TV. Efter en pause heri er der med den nye radiolov - vedtaget 1.5.1981 - igen givet mulighed for forsøg med lokal radio og TV.

Teletekst er en anden form for TV-kommunikation, end vi hidtil har kendt i Danmark. Søgning af lagrede oplysninger har hidtil ikke været mulig i Danmark, men forsøg og forbrug er kendt fra andre lande, således især fra det engelske Prestell. I Sverige foregår der ligeledes forsøg med denne nye form for kommunikation. Den byder i højere grad end traditionel massekommunikation på muligheder for tovejs-kommunikation, idet det rent teknisk vil være muligt for den enkelte borger at optræde både som afsender og som modtager.

De muligheder, som bredbåndskablerne med tiden vil kunne tilbyde, er ikke særlig omtalte i den offentlige debat. Det er derimod mulighederne, som brug af video-anlæg giver. Borgerne kan købe færdige kassetter, men kan også selv producere programmer. Et specielt tilfælde er den såkaldte piratsender i Randers, der viderebringer egne video-optagelser af udenlandske programmer fra en enkelt sender, og som derved bryder Danmarks Radios monopol.

Denne gennemgang viser, at teknologi har flere sider. For det første er der teknikken slet og ret, det vil sige forskellige typer redskaber og maskiner. For det andet er der den organisationsmæssige side, der omfatter regler og færdigheder, der forudsættes bekendte ved anvendelsen af teknisk udstyr. Og endelig er der interaktionsmønstre, der udvikles i forbindelse med brugen. Vi ser ofte, at teknologi begrænses til at betyde kun den tekniske side; i så fald vil det være korrekt at tale om det tekniske samfund. Taler vi derimod om det teknologiske samfund, er teknik og organisation lige væsentlige faktorer.

Det samme gælder for medie-teknologiens vedkommende. Derfor er det netop i samspillet mellem medieteknikken og organiseringen af den, at vi finder en række væsentlige problemfelter. Nogle af disse problemer er taget op i dette nummer. Artiklerne betragter den nye medie-situation ud fra følgende perspektiver:

1. Juridisk: De nye medier stiller os over for juridiske problemer i forbindelse med, hvem der skal have ansvaret for dem og dermed tillige have mulighed for at styre driften samt indholdet af

dem. Juridisk rejser de nye medie-former også en række ophavsretlige problemer. Sådanne spørgsmål tages op i Frøberts artikel.

2. Økonomisk: De fleste nye medier stiller ganske store krav til den økonomiske formåen, både under udviklingen på forsøgsstadiet, senere i forbindelse med produktion og markedsføring og endelig i tilknytning til opbygningen af en organisation til driften af dem - for eksempel kabel-TV-net. Foreløbig er det i hvert fald ganske kostbart at købe det nye medie-udstyr. De økonomiske interesser i ny medie-teknologi beskrives i artiklen af Jørgen Poulsen, mens konsekvenserne for borgerne belyses i en artikel af Bernt Stubbe Østergaard.

3. Politisk: Hvem tager beslutninger om udvikling af nye medietyper? Offentlige myndigheder, den private industri eller borgerne som brugere af forskellige kommunikationskanaler?

I diverse offentlige betænkninger og udredninger overvejes de forskellige forhold omkring de politiske aspekter af massemedierne. I en oversigt over betænkninger inden for såvel presse- som radio- og TV-kommunikation påpeger Erik Lund og Karen Siune, at der tages en række initiativer i et forsøg på at styre medie-udviklingen. Men det påpeges tillige, at det som regel har været meget konkrete problemer, der har ligget bag nedsættelsen af diverse udvalg og kommissioner.

Artiklen om Færøerne af Eydun Andreassen belyser, hvor tilfældig den politiske beslutningsproces forud for indførelse af ny medie-teknologi kan være.

I denne sammenhæng må man overveje, hvilke langsigtede konsekvenser de nye medier kan få. Indebærer de øgede tilbud en overvældende informationsstrøm med derpå følgende forvirring og frustration, eller vil de tværtimod give samfundsborgerne øgede muligheder for at holde sig orienteret om - og dermed øgede muligheder for at påvirke - politiske beslutninger, som angår dem? Disse problemer tages op i Bernt Stubbe Østergaards artikel.

Processerne forud for udviklingen af nye medier kender vi hidtil meget lidt til - dog peger Jørgen Poulsens artikel på forskellige parter økonomiske interesser i, at en sådan udvikling skal finde sted.

4. Kulturelt: De eksisterende massemedier griber allerede stærkt ind i folks hverdagsliv, og deres betydning vil ikke blive mindre

med de nye elektroniske medier. Ny medie-teknologi kan derfor også betragtes i en kulturpolitisk sammenhæng. Vi kan blandt andet spørge, hvorledes indførelse af nye medier kan påvirke kulturmønstre, der har udviklet sig gennem flere århundreder. En sådan problemstilling kan allerbedst belyses ved at studere fritids- og kulturmønstre før og efter indførelse af ny medie-teknologi. Indførelse af fjernsyn på Færøerne giver forskerne en sådan mulighed, og Eydun Andreassen beskriver nogle træk af det færøske kulturliv, som måske kan blive ændret, ved at folk får anledning til at se TV.

Der kan også opstilles nogle mere generelle problemstillinger omkring sammenhængen mellem teknologi og fritid/kultur. Dette er gjort i artiklen af Marit Bakke.

Artiklerne viser, at det er vanskeligt at spå noget sikkert om den fremtidige udvikling. Det, vi imidlertid på nuværende tidspunkt kan gøre, er at beskrive nogle faktiske forhold og påpege problemer i udviklingen. Men selv det at påpege, hvad der kan være problematisk, kan afhænge af, hvorledes vi generelt forholder os til teknologi og den teknologiske udvikling.

For det første kan vi lægge hovedvægten på teknikken og sige, at menneskenes nysgerrighed eller nyopdagede behov nærmest automatisk vil føre til udviklingen af nye redskaber og maskiner. Dernæst er det så kun for folk at indrette sig efter redskabernes krav til kvalifikationer og arbejdsform. En anden opfattelse af teknologi er, at den er et symptom på en bestemt samfundsstruktur. For eksempel vil et agrarsamfund som regel være præget af, at samme person såvel laver som bruger landbrugsredskaberne. I industri-samfund vil det derimod være helt forskellige grupper af mennesker, der henholdsvis fremstiller og anvender produktionsudstyr.

En tredje måde, man kan betragte teknologi på, er at sige, at den tjener bestemte formål inden for en given samfundsstruktur. Både Poulsens og Stubbe Østergaards artikler i dette POLITICA-nummer viser, hvordan man kan anlægge det tredje perspektiv på teknologien. Begge giver eksempler på, hvorledes virksomheder inden for et kapitalistisk samfundssystem lader deres produktion være styret af mulighederne for størst mulig fortjeneste. Det vil med andre ord sige, at økonomiske formål prioriteres før blandt andet kulturelle og sociale målsætninger.

Den tredje tilnærmelsesmåde indebærer, at det i diskussioner og forskning om teknologiens betydning er vigtigt at præcisere,

hvilket formål bestemte tekniske indretninger tjener, set henholdsvis med producenternes og med brugernes øjne. Et sådant perspektiv er anlagt i Stubbe Østergaards artikel.

Den teknologiske udvikling går hurtigt, og der er øjeblikke, hvor de, der har ansvaret, eller de, som føler et ansvar, ønsker, at man kunne stoppe verden, mens de tænker sig om. Det er ikke muligt. Man må tænke, mens udviklingen foregår. Hvilken politik kan der så føres på dette område, som i så høj grad er påvirket af de teknologiske muligheder?

I Danmark findes der ganske præcise rammer for radio og TV, men herudover har det offentliges styrings- og kontrolfunktion været meget begrænset inden for massekommunikation. I Sverige er der en lang tradition for offentlig planlægning og styring, og det er derfor, vi netop finder så mange svenske udredningsarbejder. I Danmark har de offentlige myndigheder til dels, ligesom i Norge og Finland, reageret på udviklingen, men først for relativt nylig er man gået aktivt ind i forsøg på at styre udviklingen. Hvilken styring - og her ikke mindst hvor meget eller hvor lidt styr - på udviklingen der vil komme, er det store spørgsmål, som ikke kan besvares i dette nummer af POLITICA.

På indeværende tidspunkt afventer man i Danmark såvel som i Norge og Finland oplæg til en samlet mediepolitik. Så længe end ikke oplæggene foreligger, vil der kun være mulighed for gisninger på baggrund af tidligere udredninger og undersøgelser, som tillige er relativt begrænsede i forhold til den nye teknologi. Men 1980-erne vil bringe væsentligt nyt, idet der i dette årti ikke blot vil komme formulerede bud på en samlet mediepolitik,¹ men der vil også komme mere afklaring omkring de teknologiske muligheder.

Med dette nummer af POLITICA lægger vi nogle foreløbige forskningsresultater frem, der vil kunne danne udgangspunkt for de kommende års debat.

---

1) En orientering om planer for formulering af betænkning med forslag til mediepolitik er givet i Mediekommissionen orienterer, der udsendes fra Handelsministeriet i efteråret 1981.